

27 Mayıs'a Meşruiyet Arayışı: “İnkılap Kervanı”nın Sekiz Günlük Yolculuğu

May 27 Coup Seeking Legitimacy: The Eight-Day Journey of the “Caravan of Revolution”

Pınar Aydoğan, Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF, E-posta: psaydogan08@gmail.com

<https://doi.org/10.47998/ikad.916120>

Anahtar Kelimeler:

27 Mayıs 1960,
Millî Birlik Komitesi,
Meşruiyet,
Yurt Gezileri.

Öz

27 Mayıs 1960 sabahı Türk demokrasisi askeri darbeyle tanışmış oldu. Hareket'in mimarları Millî Birlik Komitesi (MBK) adı altında birleşmişler ve seçimle iş başına gelmiş iktidara dönük bu girişimlerini “inkılap” olarak nitelemişlerdir. İnkılap nitelemesiyle, Cumhuriyet'in kuruluş sürecine referans verildiği çok açıktı. Ancak toplumsal destek sağlanamamıştı ve bu eksikliğin giderilmesi gerekiyordu. Hızla işe koyulan MBK kitap, broşür, film ve benzeri iletişim yöntemlerini kullanarak, darbenin Türk halkı tarafından algılanma şekline de müdahil oldu. 27 Mayıs'ın hatırası olarak para basılması veya sigara üretilmesi bu amaca yönelik girişimlerden sadece birkaçı idi. Halkın tepkisini ölçmede ve Hareket'e meşruiyet kazandırmada çok etkili olacağı tahmin edilen bir yönetime ihtiyaç hissedildi; “inkılap” anlatılacaktı. Önce üniversite öğretim üyeleri ve öğretmenler görevlendirildi. Asıl anlamlı olan ise MBK üyelerinin bizzat bu faaliyetin içinde yer almalarıydı. Bu çalışma, MBK üyelerinin katılımıyla gerçekleşen ve sekiz gün süren yurt gezilerini incelemek suretiyle 27 Mayıs müdahalesine meşruiyet kazandırma girişimini, Hareket'in yapıcılarını vasıtasıyla anlamaya çalışmaktadır. Çalışmanın yöntemi belge analizine dayanmaktadır. Kuşku yok ki “inkılap”ın birincil veya en etkili araçlardan Türk halkına anlatılmak istenmesi, meşruiyet arayışı bağlamında son derecede önemli bir girişimdir. “İnkılap” niçin ve kime karşı yapılmıştı, MBK tarafsız mıydı, sivil idareye ne zaman geçilecekti? Bu ve benzer birçok sorunun cevap bulması, “İnkılap Kervanı”nın yola çıkmasıyla mümkün olacaktır.

Keywords:

May 27, 1960,
National Unity
Committee,
Legitimacy,
Nationwide Tours

Abstract

On the morning of May 27, 1960, Turkish democracy was introduced to military coups for the first time. The architects of the Movement were united under the National Unity Committee (NUC) and identified their interference in the elected government as a “revolution”. Clearly, such identification was a reference to the foundation of the Republic. However, the coup lacked social support and such deficiency had to be overcome. The NUC immediately started dealing with this issue by using books, brochures, films and similar communication methods, and hence also intervened in the way the Coup was perceived by the Turkish public. Some examples of such initiatives include the issuance of commemorative coins and cigarettes. It was assumed that explaining the “revolution” would be an effective method in calculating the public's reaction and bringing legitimacy to the Movement. First, university professors and teachers were appointed for this task. Most significantly, the NUC members would also be personally involved in this activity. This study aims to understand the attempt to bring legitimacy to the 27 May intervention through the builders of the Movement by analyzing the nationwide tours attended by the NUC members that lasted eight days. The method of this study is based on a documentary analysis. Undoubtedly, the intention to explain the “revolution” to the Turkish public by the primary and most influential persons involved was a very important initiative in terms of the pursuit for legitimacy. Why and against whom the “revolution” was made? Was the NUC impartial? When would the transition into civil authority take place? These and many other questions would be answered as the “Caravan of Revolution” set off on its journey.

Giriş

Siyasal iktidarın sadece güce dayanarak varlığını sürdürebilmesinin mümkün olamayacağı, siyaset bilimi literatüründe kabul gören bir genellemedir. Özellikle modern zamanlar için belirleyici bir ilke haline dönüşmüş olan bu genelleme, toplumsal rızanın öneminden hareketle meşruiyet sorunsalına odaklanmayı mümkün kılar. Geçmişten günümüze meşruiyet kavramı Weber'den Habermas'a, toplum sözleşmesi teorisyenlerinden Schmitt'e kadar siyaset biliminin temel kavramı olmuştur. Meşruiyet, iktidarın yönetimine dair halk üzerinde "bir inanç yaratma ve kabul görme" işlevine karşılık gelmektedir (Weber, 2012: 70). En basit ifadeyle siyasal iktidarın kendini "haklı ve doğru kılabilmesi" yani meşruiyet arayışı aslında bir zorunluluk olarak kendini belli eder.

Siyasal iktidarın meşruiyet kaynaklarının çeşitliliği, zaman ve mekân bağlamı farklılaşmanın ürünleri olarak düşünülebilir. Örneğin demokratik ve anti-demokratik toplumlar ayrımını hem zaman hem de ülkeler açısından yapmak mümkündür. Dine referansın veya soy esasının meşruiyet için yeterli görüldüğü toplumlar ile egemen iradenin halk olduğu anlayışına dayanan sosyolojik birimler kıyaslandığında ortaya çıkacak fark bile konuyu açıklamada yeterli olacaktır. Her ikisi için ortak olan meşruiyet arayışıdır, farklılaştıran ise toplumsal rızaya duyulan ihtiyacın şiddetidir. Öte yandan demokratik olmayan yöntemlerle siyasal iktidarın elde edilmesi durumunda meşruiyet arayışı açısından farklılaşabileceği gözden kaçmamalıdır. İmparatorluk tarzı bir siyasal birlik ile askeri darbe marifetiyle yönetim kademelerini ele geçiren kişi veya örgütlenmelerin toplumsal rıza konusuna yaklaşımlarının benzer olması son derece zordur. Demokrasiyle yönetilen ülkelerde gerçekleştirilen askeri darbeler düşünüldüğünde, meşruiyet arayışının yani halkı ikna etme zorunluluğunun çok daha gerekli olacağı açıktır. Bu gerekliliğin Türk siyasal yaşamı içindeki en tipik örneklerinden birisini de 27 Mayıs askeri darbesi sonrası gelişmelerden takip etmek mümkündür.

Kuşku yok ki demokrasi ile idare edilen ülkelerde gerçekleştirilen askeri darbelerin toplumsal tabanının olması çok güçtür. Siyasal iktidarın zorla elde edilmiş olması üstelik salt silah gücüne dayandırılmasının yaratacağı sorunlarla yüzleşmenin toplumsal riskler ihtiva etmesi, darbe ile ortaya çıkan askeri yönetimlerin ivedilikle çözmek zorunda oldukları hususlar arasında yer alır. Bu hususlar 27 Mayıs askeri darbesi için de geçerlidir.

1950 yılında Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesi ile başlayan ve 10 yıl süren çok partili siyasal hayat, 27 Mayıs 1960'ta yapılan askeri bir darbe ile sona ermiş, 38 subaydan oluşan Millî Birlik Komitesi (MBK) ülkenin idaresini eline almıştır. Komite'nin ilk açıklamaları darbenin neden yapıldığı konusunda olmuştur. Askerlerin gözünde DP iktidarı meşruiyetini kaybetmişti ve kardeş kavgası alabildiğine yaygınlaşmıştı. Darbe bildirisinde "demokrasimizin içine düştüğü buhran" sözüyle ifade edilen aslında darbenin meşruiyetini kaybetmiş bir siyasal iktidara karşı girişilmiş bir müdahale olduğudur. Konuyu ilginç kılan, demokrasiyi buhrandan çıkarmak için demokratik olmayan bir yöntemin tercih edilmiş olmasıdır. Buna rağmen demokratik prensipler bağlamında sorun görülmemiş hatta söz konusu darbenin darbe olarak anılmasına sıcak bakılmadığı gibi demokratik teamüllere göndermede bulunan çeşitli ifadeler ön plana çıkarılmıştır.

MBK'ya göre 27 Mayıs'ı en iyi anlamlandıran; 'demokrasi ve hürriyeti getiren, beyaz, kadife, nazik, centilmen, asil, münevver, millî inkılap' ve benzeri çağrışımlar ihtiva eden nitelermelerdir. Mesela askerlerin yayımladığı kitaplardan biri olan "27 Mayıs İnkılabının Hikayesi"nde "inkılap, eski, geri ve kötü olan bir kurumu iyi, güzel ve doğru olanla değiştirmek" (1960; 25) olarak tanımlanmıştır.¹ Böylece meşruiyetini kaybettiği iddia edilen iktidara karşı girişilen bu demokrasi dışı hareket, demokratik değerleri anımsatan nitelermeler vasıtasıyla kendini haklı kılmaya çalışmıştır.

Darbe sonrası siyasal ortamın belirsizlikler içermesi ve çözülmesi gereken sorunların çokluğu hem toplumsal düzeyde hem de MBK içinde tartışmalara neden olmuştur. Özellikle darbenin hedefinde kimin veya kimlerin olduğu ve askeri idarenin kalıcılığı konusunda kısa süre de olsa bir belirsizlik yaşanmıştır. MBK Başkanı Cemal Gürsel'in serbest seçimler vasıtasıyla iktidarın en kısa sürede sivillere devredileceğini açıklaması, konuyla ilgili tartışmaları bir nebze de olsa yatıştırmıştır. Ancak bu kez de seçimlerle iktidarın CHP'ye verileceği yönünde söylentiler dolaşmaya başlamıştır. Buna, 27 Mayıs sonrası hem darbeyi yapanlar hem de destekleyenler tarafından "inkılabın ateşinin söndüğü, halka iyi anlatılmadığı" yönündeki eleştiriler de eklenmiştir. Siyasal ve toplumsal atmosferde gözlemlenen fikir bulanıklığının giderilmesi için halkla daha yakın bir temasın uygun olacağı kanaati hâkim olmuş ve MBK üyelerinin katılımıyla sekiz gün sürecek olan bir yurt gezisi planlanmıştır. Böylece hem askeri idarenin eylem ve politikalarına ve elbette darbeye meşruiyet arayışına girilmiş hem de toplumsal desteğin hangi düzeyde olduğu anlaşılacak istenmiştir. Dönemin gazetelerinin ifadesiyle 'İnkılap Kervanı' yola çıkmış ve MBK üyeleri halkla temas etme imkânı bulmuştur.

Bu çalışma, MBK üyelerinin katılımıyla gerçekleşen ve sekiz gün süren yurt gezilerini inceleyerek, 27 Mayıs'a meşruiyet kazandırma girişimini Komite üyeleri aracılığıyla anlamayı amaçlamaktadır. "İnkılabın" gerekliliğini, haklılığını, dayanaklarını, hedeflerini halka aktarmayı hedefleyen geziler, askerlerin halkla ilk buluşması olması açısından da önemli bir görünüm sunmaktadır.

27 Mayıs 1960 askeri darbesi üzerine literatürde birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmalarda darbe hakkında ortak bir tanımlamanın ya da uzlaşının varlığından bahsetmek mümkün değildir. Oldukça politize olmuş bu konudaki metinler, yazarlarının "politik duruşlarına" göre farklılık göstermektedir. MBK üyelerinin yazdıkları anılarda 27 Mayıs "devrim, inkılap ve ihtilal" olarak adlandırılmıştır. 14'ler olarak anılan ve MBK içinde tasfiye edilen askerlerin anılarında 27 Mayıs, Atatürk sonrası devleti yöneten politikacılara karşı yapılmıştır. Bu ifadeyle kastedilen, müdahalenin hedefinin sadece DP'li politikacılar değil, aynı zamanda CHP lideri İnönü'yü de kapsadığıdır. (Erkanlı, 1973; Seyhan, 1966; Esin, 2005; Er, 2012; Türkeş, 1975). Özellikle Orhan Erkanlı'nın anı kitabı darbenin siyasal felsefesini anlayabilmek adına önemlidir. Bu tasfiyenin dışında kalan askerler için 27 Mayıs, DP'nin anti demokratik zihniyetine karşı yapılan ve demokrasiyi yeniden tesis etmeyi sağlayan bir harekettir (Yıldız, 2001; Karavelioğlu, 2007; Tunçkanat, 1994; Ulay, 1968; Küçük, 2008; Özkaya, 2005; Açal, 2007). 27 Mayıs'ı "Cumhuriyet'in değerlerine meydan okuyan DP'ye karşı yapılmış" bir hareket

¹ MBK üyesi Numan Esin'de 27 Mayıs'a neden inkılap dediklerini şu sözlerle ifade etmiştir: "İhtilaller yıkıcılığı ifade eder oysaki biz yapıcıyız. İhtilal kelimesinin sertliğini gidermek için yaptığımız inkılap 'kibar ihtilal, gülen ihtilal, beyaz ihtilal' gibi ifade edilmiştir." (Hürriyet, 11 Temmuz 1960).

olarak gören ve “İkinci Cumhuriyet” olarak değerlendiren çalışmalar da vardır (Erginer, 1960; Bekata, 1960; Giritli, 1961).

27 Mayıs’ı bir darbeden ziyade toplumun “iyiye gidişini sağlayan” bir “ihtilal” olarak tanımlayan, darbeyi aktörlerinin ağzından anlatan (İpekçi ve Coşar, 1965), tarihsel nedenlerini inceleyen (Aydemir, 1976) çalışmalar da söz konusudur. Öte yandan darbeyi DP’nin baskıcılığına son veren ve demokrasinin yaşatılmasında önemli bir dönüm noktası olarak değerlendiren ve bu bağlamda onu meşrulaştırmaya (Karal, 1960; Tansel, 1960) yönelik bunun yanı sıra askerlerin İnönü ile ilişkisi çerçevesinde konuyu ele alan (Aytekin, 1967) bazı eserler de bulunmaktadır. 27 Mayıs’ı gazeteci olarak yakından takip eden (Hekimoğlu, 1975; Toker, 1991; Arcayürek, 1984; Baban, 1970; Altuğ, 1976) yazarların çalışmaları da darbe öncesi ve sonrası ülkenin politik panoramasını sunmaktadır. Ayrıca 27 Mayıs’ı (Özdağ, 1997; Kayalı, 1994; Weiker, 1967; Hale, 1996) ordu-sivil yönetim ilişkisi içinde analiz etmeye gayret eden çalışmalar ise küçümsenmeyecek sayıdadır.

Özellikle DP dönemini ve darbeye giden süreci konu alan en kapsamlı akademik metin Cem Eroğul (1998: 250) tarafından yazılmıştır. Eroğul, 27 Mayıs’ı parlamenter rejimi ortadan kaldıran, demokrasiyi yıkan, meşruluğunu yitirmiş DP iktidarına yönelik bir “karşı darbe” olarak nitelendirmiştir. Yine 27 Mayıs’ın Türkiye’de ordunun ülke yönetiminde bir olasılık olarak akılda kalmasına sebep olduğunu diğer yandan ise askeri idarenin daimi olamayacağı ve en kısa sürede idarenin sivillere bırakılması gerekliliği düşüncesinin yerleşmesini de sağladığını ifade eder (Eroğul, 2013: 205). Son olarak DP’nin kuruluşunu, yönetimde kaldığı yılları ve darbeyi ele alan (Demirel, 2011) bir çalışma da mevcuttur. İlgili literatür incelendiğinde, Komite üyelerinin gezilerini doğrudan ya da dolaylı ele alan bir çalışma tespit edilmemiştir.

Bu çalışmanın yöntemi, belge analizine dayanmaktadır. Çalışmanın birincil kaynaklarını gazeteler (Cumhuriyet, Milliyet, Öncü, Hürriyet, Vatan, Akşam), MBK’nın yayınladığı broşürler ve Komite üyelerinin hatıratları oluşturmaktadır. Çalışma tarihsel olarak gezinin yapıldığı 1960 yılının 21-29 Eylül tarihlerini kapsamaktadır ve üç bölüm olarak planlanmıştır. İlk bölümde geziler bağlamında bir teorik çerçeve oluşturmak için meşruiyet kavramı ele alınacaktır. Ardından Komite’nin gezi öncesinde meşruiyet arayışının nedenleri ve kapsamı hakkında bir arka plan sunabilmek adına politik ortamın karakteristikleri ortaya konacaktır. Son bölümde ise, Komite üyelerinin gezilerde kullandıkları dil, beyanları, tutumları ve tepkileri analiz edilerek meşruiyet ile ilişkisi incelenecektir.

Askeri Darbeler ve Meşruiyet

Meşruiyet, çok boyutlu bir kavramdır. Bu bağlamda hukuki, siyasi ve ahlaki boyutu söz konusudur. Hukuki meşruiyet, bir değere ve normlara uygunluğa gönderme yaparken, çalışma bağlamında ele alınan siyasi meşruiyet ise siyasal iktidarı anlamlandıran yani varlık sebebine odaklanan bir kavramdır. Meşruiyet, siyasal iktidarın var oluş sebebi ve sürekliliğinin en temel dayanağıdır. Meşruiyet “yönetenlerin yönetim haklarının tanınması” (Coicaud, 2002: 16), “yöneten-yönetilen ilişkileri çerçevesinde ilişkinin bir tarafının diğer tarafa atfettiği bir nitelik” (Vergin, 2016: 40), iktidarın toplum için en

uygun yönetim olduğuna toplumu ikna etme ve bunun sürekliliğini sağlamak (Lipset, 1964: 70) olarak tanımlanabilir.

Bir faaliyet ya da tutum ancak "haklı ve doğru" görüldüğü ölçüde meşru olabilir veya meşruiyetinden bahsedilebilir. Bu anlamda bir yönetimin haklı olduğuna yönetilenlerin ikna edilmesi gerekmektedir (Stilman, 1974: 39). Diğer bir deyişle yönetim, ancak yönetilenler tarafından kabul gördüğünde meşru olabilir. Bu bağlamda meşruiyet iktidarın "yasa, emir ve eylemlerinin" hem birey hem de toplum tarafından kabul edilip, itaat edilmesini sağlar (Çetin, 2003: 62). Meşru olmayan iktidar türlerinin uzun süre ayakta kalamayacaklarına dair örnekler tarihin her döneminde ve hatta her toplumda rastlamak mümkündür. Weber'e göre demokratik ya da anti demokratik iktidarın temeli meşruiyettir (Weber, 2012: 91).

Modern toplumda iktidarını toplumsal rıza ile donatmadığı sürece hiçbir siyasal güç demokratik temsil ilkelerinden bahsedemez, meşru olduğunu iddia edemez. Siyasal sistemin, sürekliliği, istikrarı ve dayanıklılığı meşruiyetle yakından ilişkilidir (Kapani, 1998: 89). Her yönetim iktidarını devam ettirmek için meşru temellere dayanmak zorundadır. Bu bağlamda her iktidarın temel hedefi halk tarafından onaylanmak ve toplumsal rızaya sahip olmaktır. Weber'in siyasi iktidarın devamındaki en önemli unsur olarak gördüğü ve "halkın iktidara karşı duyduğu inanç" (Weber: 87) olarak tanımladığı meşruiyet, siyasal iktidarın ihtiyaç duyduğu rızanın yaratılması noktasında temel öneme sahiptir. Siyasal iktidarın itaat edilebilir olmasında meşruiyet en önemli koşuldur.

Mevcut iktidarı demokratik olmayan yollarla ele geçiren askeri darbeler, tüm siyasal iktidarlar gibi, "kendini kabul ettirme ve varlığını sürdürme noktasında" (Çetin, 2003: 66) meşruiyete ihtiyaç hissederler. Bu durum bir meşruiyet arayışı olarak değerlendirilebilir ve yapılan eylemi haklı kılma, mevcut durumun kabulünü genelleştirme ve yeni kurulan sistemi güvence altına alma çabası olarak da okunabilir. Silah gücüyle iktidara gelen ordunun, toplumsal desteğe yöneldiğinde kullanabileceği araçların çeşitliliği bu çalışmanın kapsamını aşan tartışmaların önünü açabilir. Hem meşruiyetin kaynakları hem de toplumun ikna edilme biçimleri üzerinden yapılacak bir değerlendirme 27 Mayıs hareketini MBK gezileri üzerinden anlamayı kolaylaştırmaktan ziyade içinden çıkılmaz bir mecraya yönlendirme riski taşımaktadır. Üstelik darbenin mimarları için meşruiyetin kaynağının ne olması gerektiği konusunda bir tereddüt oluşmamıştır. Yöntem ise son derece basittir veya dönemin şartları çerçevesinde hareket edilmesi uygun bulunmuştur. Nihayet meşruiyetin temel unsuru olan 'ikna' devreye sokulmuş, propaganda için bütün imkânlar seferber edilmiştir. Propaganda, iktidarın meşruluğunu oluşturan rızanın sağlanmasında temel bir yöntemdir ve 'ikna etme, rıza yaratma' gibi hedefleri gerçekleştirmek için başvurulur. Kitle iletişim araçları iktidarın toplumsal kabulünü üretebilmek ve meşruiyeti sürdürebilmek adına çok önemli fonksiyonlar yüklenirler. 1960'lı yıllarda radyo ve gazeteler, kitaplar ve dergiler, yurttaşları bilgilendirmenin yanında siyasi meşruiyetin sağlanmasında da etkin rol oynamıştır.

MBK, 1960 yılının yazında 'Millî İnkılabı Yayma ve Tanıtma Komisyonu'nu oluşturarak yurttaşlar arasında bağ kurmak ve kendine bağlılığı güçlendirmek için propagandaya büyük önem vermiştir. Komisyon yayınladığı broşür, düzenlediği

toplantılarla ‘inkılabın’ meşruiyetinin sağlanmasında etkili bir rol oynamıştır. MBK, yaptıklarının toplumda “haklı ve doğru” olduğunu anlatmak ve bunun nasıl görüldüğünü “anlamak” için gezilere çıkmıştır. Çözüm bekleyen konular birikmişti ve başlangıç için hemen hemen herkesin merak ettiği bir sorunun yanıt bulması gerekmiştir: 27 Mayıs neden yapılmıştı?

Gezi Öncesi Siyasi Gündem

27 Mayıs darbesinden gezilerin yapıldığı Eylül ayına kadar geçen sürede siyasetin nabzını yükselten netameli birkaç temel konu olmuştur. Bunlardan ilki CHP ve lideri İsmet İnönü ile MBK’nın ilişkisinin sorgulanmasıdır. Özellikle Komite Başkanı Cemal Gürsel’in darbenin ertesi günü İnönü’yü araması, darbeyi haber vermediği için özür dileyip, ardından sözlerini “peygamber buyruğu” sayacağını belirtmesi ve CHP’nin 27 Mayıs’a verdiği destek göz önüne alındığında, siyasal ortamda darbenin CHP yanlısı olduğu ya da iktidarı DP’den alıp CHP’ye vermek için yapıldığı iddialarının dillendirilmesine neden olmuştur. Bu iddialar Gürsel tarafından reddedilmiştir. En sert tepkiler ise Numan Esin, Alparslan Türkeş ve Muzaffer Özdağ’dan gelmiştir. Bu isimler MBK’nın güçlü ve kişisel görüşlerini sık sık kamuoyuyla paylaşan üyeleridir. Özellikle “27 Mayıs kime karşı yapıldı?” sorusuna verdikleri cevaplar ile MBK’nın resmi görüşünün dışına çıkarak Komite içinde yaşanacak büyük bir çatışmanın da fitilini ateşlemiştir.

Esin’in 9 Eylül 1960 tarihinde İzmir’de yaptığı konuşmasında inkılabın halkı, birbirine düşen politikacıların elinden kurtarmak için yaptıklarını, bu sözleri içinde sadece 1950-1960 arasındaki yılları kastetmediğini belirten sözleri, İnönü ile bir polemik de başlamasına sebep olmuştur. İnönü bu sözlere karşılık, 27 Mayıs’ın “parti kavgasını sonlandırmak” için yapıldığı teşhisinin çok hatalı olacağını belirtmiştir. Bu sözler üzerine görüşleri sorulan Türkeş ise, bu konuda tartışmaya girmek istemediğini, MBK’da herkesin aynı görüşleri paylaşmasının bir gereklilik olmadığını belirtmiştir. Kuşkusuz, Türkeş liderliğinde öne çıkan grubun CHP’ye olan tepkisinin arkasında başka bir tartışma vardır. Kamuoyunda en çok tartışılan, askerlerin, iktidarı sivillere ne zaman bırakacağı sorusu olmuştur. Bu soruya verilecek cevaplar, Komite içinde hızlı bir gruplaşmaya ve ardından da büyük bir tasfiyeye gidecek sürece sebep olacaktır.

İktidar Meşruiyetini Kaybetmiştir

Meşruiyetten yoksun bir iktidarın sürdürülebilir olması mümkün değildir. 27 Mayıs’ın mimarları tarafından da bilinen bu realite, halk desteğine yönelmenin itici gücü olarak belirginleşmiştir. Darbe’nin toplumsal bir tabanının olmaması (Kayalı, 1994: 69) ‘inkılabın’ izahını zorunlu kılmış, bir başka ifadeyle 27 Mayıs’ın neden yapıldığı sorusunun zihinleri meşgul etmesinin önüne geçmek için ardı sıra faaliyetler tertip edilmiştir. Darbenin başladığını ilan eden radyo bildirisi ise darbenin meşruiyetini yasal bir zemine oturtmanın çerçevesini çizmiştir. 27 Mayıs darbesini yapanlar müdahalenin meşruluğu tezini, Ordu Dahili Hizmet Kanunu’nun 34. maddesinde ifadesini bulan korumak ve kollamak görevine dayandırmıştır (Tanör, 1998: 367).

27 Mayıs gecesi okunan bildiride darbenin "demokrasinin içine düştüğü buhrana son vermek" ve "kardeş kavgasını" önlemek amacıyla yapıldığı belirtilmiş ve siyasi meşruiyetine vurgu yapılmıştır. Darbeci askerler tarafından yeni bir anayasa hazırlamaları için oluşturulan ve başkanlığını Sıddık Sami Onar'ın yaptığı "İlim ve Hukuk Heyeti" yayımladığı Anayasa Komisyonu Raporu'nda 27 Mayıs'ın "adi ve siyasi bir hükümet darbesi" olarak görülemeyeceğini ifade etmiş, böylece darbeyi hukuken meşrulaştırma hedefine yönelmiştir (Milliyet, 29 Mayıs 1960). Rapor, DP iktidarının 'meşruluğunu kaybetmiş' olduğu iddiası üzerine kurulmuştur ve kimilerince "ihtilalin berati" olarak adlandırılmış, 27 Mayıs'ı yapanların kendilerine yarattığı bu 'hukuki dayanak' ile darbenin ihtilale dönüştüğü iddia edilmiştir (Aydemir, 1976: 46; Aydemir, 2017: 432).

Darbe'nin propaganda faaliyetlerini yürütmesi için kurulan Millî İnkılabı Yayma ve Tanıtma Komisyonu'nun öncülüğünde toplumun farklı kesimlerinin iştirak etmesi sağlanarak 'inkılabın mana ve önemi'nin halka anlatılması seferberliği başlatılmıştır. Bu toplumsal kesimlerin başını öğretmenler ve üniversite öğrencileri çekmiştir.² Bu amaçla ülkenin her yerine özellikle köylere geziler düzenlenmiştir (Milliyet, 02 Haziran 1960). Bu geziler, basında "devrim gezisi" (Milliyet, 06 Temmuz 1960), "inkılap kervanı" (Hürriyet, 2 Ağustos 1960), "hürriyet kervanı" (Akşam, 11 Temmuz 1960) gibi isimlerle oldukça geniş yer bulmuştur.

Geziler, 27 Mayıs darbesini halka anlatma isteğinin bir tezahürü olmuştur. Anılan dönemde kitlelere ulaşma konusunda radyo, gazete, broşür, kitap en çok başvurulan yöntemlerdendi. En etkili olanı ise propaganda araçlarıydı. 'Ak Devrim' (1960), '27 Mayıs İnkılabı ve Sebepleri' (1960), 'Köy Kahvesinde 27 Mayıs' (1961), '27 Mayıs İnkılabının Hikâyesi' (1960), 'Esaslar, İnkılap Hakkında Yapılacak Konuşmalar' (1960) gibi Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan kitaplar ve broşürler bastırılmış, başta köyler olmak üzere ülkenin her tarafına gönderilmiştir. Türk İnkılap Enstitüsü, darbenin yapılış gerekçesini, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Encümenliği ise "inkılab"ın belgelere dayanan resmi tarihini anlatan kitapların kısa zamanda hazırlanarak kamuoyuna dağıtılacağını bildirmiştir. Darbeyi anlatan daha doğru bir ifadeyle, meşruiyet arayışının uzantısı olarak ardı sıra yayımlanan kitap yazma furyasına akademisyenler de iştirak etmiştir (Hürriyet, 27-28 Temmuz 1960). Yazılı basınla iletişim yolunun yanında radyo yayımları vasıtasıyla halkı etkileme yöntemine de sıkça başvurulmuştur. 'İnkılabın anlam ve önemi' üzerine yapılan konuşmalar, özellikle okuma-yazma problemi yaşayan vatandaşlar için etkili olmuştur. Bu bağlamda verilebilecek en iyi örneklerden biri dönemin Adalet Bakanı Amil Artus'un '27 Mayıs İnkılabının Sebepleri Nelerdir?' konulu iki radyo konuşması yapmasıdır. 27 Mayıs'la ilgili propaganda faaliyetlerinin içine marş bestelenmesi, sigara üretilmesi, hatıra para basılması, yurt dışından gelecek turistler için broşürler ve kitaplar yayımlanması faaliyetleri de eklenmiştir.

27 Mayıs sonrası yaşanan olaylara ait çekilen fotoğraflar ve filmler basın ataşelikleri yoluyla Amerika, İngiltere ve Kıbrıs'taki haber bürolarına, televizyon idarelerine gönderilmiş, 'inkılabın' hikâyesini anlatan fotoğraflı bir broşür 55 bin adet basılarak hem yurt dışında hem de yurt içinde dağıtılmıştır. İnkılap ve hürriyet şehitlerinin cenaze

² "İnkılabın manasını" izah etmek sadece askerler tarafından yapılmamıştır. Basın da aktif görev almıştır. Mesela Cumhuriyet gazetesi her yıl düzenlediği "Yunus Nadi Ödülleri" yarışmasına konu olarak "27 Mayıs'ın manasını anlatınız" içeriğini seçmiştir. (Cumhuriyet, 28 Ağustos 1960)

törenleri filme alınarak tüm yurttaki sinemalar vasıtasıyla gösterilmiştir (MBK Genel Kurul Toplantısı, 20 Eylül 1960: 135).

MBK meşruiyetini sağlama aşamasında en etkili araçlardan biri olan propagandanı yararlanmıştı. Yurttaşla bağ kurmak ve kendisine olan bağlılığı güçlendirmek veya düzeyini anlayabilmek için propaganda yöntemlerinin de ötesine geçerek halkla bizzat temas kurmaya karar vermesi, dönemin iletişim ve ulaşım şartları da dikkate alındığında, önemli sayılabilecek bir adım olmuştur. Yola çıkma zamanı gelmiştir. ‘İnkılabı’ halka en iyi anlatabilecek olanlar kuşkusuz onu yapanlardı. Böylece darbenin üzerinden çok süre geçmeden yurt gezileri için hazırlıklara başlanmıştı.

Komite Üyelerinin Gezisi: “İnkılap Kervanı” Anadolu’da

1960 Eylül’üne gelindiğinde ‘İnkılabın’ üzerinden yaklaşık olarak üç ay geçmişti. En çok dillendirilen, cevabı merak edilen ise “İnkılap kendi kendine mi yayılıyor” sorusudur. Cevaba dair tartışmaların yapıldığı bu günlerde gazeteler MBK üyelerinin bir yurt gezisine çıkacağı ve tüm Anadolu’yu gezeceğini yazmaya başlamışlardır (Milliyet, 18 Eylül 1960).

19 Eylül günü MBK üyesi Kurmay Yarbay Mustafa Kaplan tarafından düzenlenen basın toplantısında ‘İnkılabın amacını anlatmak ve halkı dinlemek için yapılacak’ gezi programı ve detaylar açıklanmıştır. Sekiz gün sürecek geziye Devlet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel, Başbakanlık Müsteşarı Kurmay Albay Alparslan Türkeş, Millî Savunma Bakanı Orgeneral Fahri Özdilek, Komite sekreterlerinden Kurmay Yarbay Sezai Okan ve Kurmay Yüzbaşı Orhan Kabibay dışında (Akşam, 20 Eylül 1960) tüm Komite üyelerinin katılması kararlaştırılmıştır. Gezinin 20 Eylül Çarşamba günü başlayarak, 28 Eylül Perşembe günü sona erecek şekilde programlanması yani kısa sürede yurdun önemli bir kısmında bu faaliyetin icra edilmesinin amaçlanması ciddi bir hazırlık sürecinin olduğu anlamı taşımaktadır. Hatta Komite üyelerinin ikişer kişilik 17 ekip halinde yola çıkması ve gittikleri illerde dolaşacakları ilçe, köy ve kazaların detaylı tespiti de yapılmıştır.

Toplantıda gazetecilere dağıtılan ‘halkla temas etmek ve dert dinlemek amacıyla çıkılacak’ gezi programı oldukça detaylıdır. Gidecekleri yerler, hangi saatte nerede olunacağı, kat edilecek yol, kullanılacak araçlar, üyeleri kimlerin karşılayacağı, yapacakları konuşmaların içeriği net bir şekilde belirlenmiştir (Öncü, 20 Eylül 1960).

Gezi sırasında komite üyelerinin yemeklerini askeri Garnizonlarda tabldotlarda veya lokantalarda kendi paraları ile yemeleri ve gidecekleri yerler için Bayındırlık Bakanlığı’nın araçları veya askeri jeepleri kullanmaları kararlaştırılmıştır. Yine bu gezilerde üyelerin ve onların refakatindekilerin yol giderleri hariç diğer masraflarını şahsen ödemeleri uygun bulunmuştur. Bunun dışında gezi süresince özel ziyafetler verilmesi yasaklanmıştır. Gezide normal protokol kurallarının uygulanacağı sadece mülki idare amirince karşılanacak Üye için bir uğurlama töreninin düzenlenemeyeceği belirtilmiştir (Cumhuriyet, 20 Eylül 1960). MBK üyelerince düzenlenecek toplantılara, halkın katılımını sağlamak için birtakım kolaylaştırıcı önlemler de düşünülmüştür. Örneğin memur ve işçilerin dinleyebilmesi için toplantıların mesai saatleri dışında gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür (Vatan, 20 Eylül 1960).

MBK üyelerinin yurt gezisine çıkacakları haberi, gazetelerin ilk sayfalarında verilmiştir. Kuşkusuz darbenin baş aktörlerinin halkla temas etmek istemesi önemli bir hadisedir. Bu yönde bir temas için daha önce öğretmenler, üniversite hocaları ve öğrenciler devreye sokulmuştur. Bu kez vatandaş ilk ağızlardan 'inkılabın' anlam ve önemini dinleme fırsatı bulacaktı.

Gezilerle halka anlatılması hedeflenen temel konular ise şöyle belirlenmiştir:

-27 Mayıs inkılabının halk topluluğundaki psikolojik ve ekonomik tesirlerini yerinde incelemek

-Halkın millî menfaatlere uygun dert ve davalarını, istek ve arzularını yerinde tespit ederek sosyal ve ekonomik politikaya yön vermek

-27 Mayıs inkılabının sebep ve amaçlarını, İnkılap hükümetinin bugüne kadar yaptıklarını ve yeni meclis kurulup iktidar devredilinceye kadar takip edeceği politika ve yapacağı işleri anlatmak (Milliyet, 20 Eylül 1960)

Ayrıntılı biçimde programlanan gezilerde Komite üyelerinin konuşma başlıkları ve yöntemi de belirlenmiş örneğin "mübalağaya yer verilmeden" konuların izah edileceği kararlaştırılmıştır (Cumhuriyet, 20 Eylül 1960). Millî İnkılabı Yayma ve Tanıtma Komisyonu, "27 Mayıs 1960'ta Ele Alınan Devlet İdaresinin Durumu, 27 Mayıs'tan İtibaren Yapılan Plan ve Yapılacak İşler" başlıklı 1 numaralı broşürü yayımlamıştır. Gezi haberinin duyurulduğu basın toplantısında, hiçbir üyenin konuşmalarında broşürde belirtilen esasların dışına çıkamayacağı belirtilmiştir. Komite üyelerinin gezi süresince yapacakları bütün konuşmaların askeri idare adına yapılacağı açıklanmıştır. Dolayısıyla MBK'nın resmi görüşü mahiyetinde olacağının altı çizilmiştir (Cumhuriyet, 20 Eylül 1960). Gazeteler geziye büyük önem vermiştir. Cumhuriyet, Akşam, Hürriyet, Milliyet gazetesi geziye sayfalarında geniş yer ayırırken, Vatan ve Öncü gazetesi yurt gezisine çıkan MBK üyelerini takip etmek için bir ekip kurmuştur.

21 Eylül 1960: Gezi Başlıyor

Darbeye meşruiyet arayışının en önemli halkası olarak kabul edilen yurt gezilerinin başlamasıyla birlikte ülkede gündem belli noktalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Cumhuriyet döneminde Silahlı Kuvvetler ilk defa yönetime el koymuştur. Bu durumun Türk halkı üzerinde yarattığı şaşkınlık henüz kaybolmamışken MBK üyelerinin gerçekleştireceği gezi programının ilan edilmesi dikkat çekici olmuştur. Zamanın bütün olanakları kullanılarak, gezinin halka duyurulması sağlanmış böylece ilginin artması hedeflenmiştir.

Askerler için de bir ilk olma özelliği taşıyan gezi, darbeye toplumsal destek amacına yönelmiştir. Bunun başarılabilmesi, darbeye devrilen iktidarın meşru olmadığına ispatlanmasıyla mümkün olabilirdi. Gezi süresince düzenlenen toplantılarda en çok üzerinde durulan konular da bu mahiyette olmuştur. Gazeteler gezilerde üyelerin "çoşkun tezahüratlarla, şiddetli, çığgınca alkışlarla kesilen, 'Doğru', 'Yaşa' sesleriyle desteklenen" konuşmalar yaptığını yazmıştır. Üyeler her şehrin ya da ilçe ve köyün meydanlarında halka hitap etmiştir. Bunun dışında konuşmalar ve sohbetler de düzenlenmiştir. Belediyelerde, Ticaret ve Sanayi Odalarında, öğretmen ve esnaf derneklerinde dilek ve

öneriler dinlemiş, tüm sorulara cevap vermişlerdir. Üyeler gittikleri her şehirde fabrikaları ziyaret etmiş, özellikle işçilerle yakından ilgilenmiş ve işçilerin daveti üzerine çoğunlukla öğle yemeklerini birlikte yemişlerdir. Gezilerde üyelere, çoğunlukla gidilen ilin valisi, tümen komutanı, garnizon kumandanları eşlik etmiştir. MBK üyelerinin ‘halkın nabzını yoklamak’ için çıktıkları yurt gezisi, 17 ekip halinde 65 ilde gerçekleşmiştir. Toplumun her kesimi ile görüşmeler yapılmıştır: İş adamları, daire müdürleri, profesörler ve meslekler temsilcileri, öğretmenler, din adamları, işçiler, işverenler, tüccarlar ayırt edilmeksizin dinlenmiştir. Hepsinden ama özellikle imamlardan ve müftülerden ‘millî birlik ruhunun yayılması’ için çalışmaları istenmiştir.

27 Mayıs’ın Gerekçesi: “İhtilal Neden Yapıldı?”

Geziler boyunca 27 Mayıs, “meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara” karşı yapılmış hamle olarak tanımlanmıştır. Üzerinde en çok durulan konu, 10 yıl boyunca iktidarda olan DP’nin yaptığı ‘yanlışlar’ olmuştur. Demokratların yaptıkları ‘kötülüklerin’ (Ahmad vd., 1976: 223) gösterilmesi bir anlamda 27 Mayıs’ın neden yapıldığının da ortaya konulması noktasında önemli kabul edilmiştir. Gezi boyunca tüm ekibin altını çizdiği husus, 27 Mayıs inkılabının ‘demokrasiyi bütün kurumlarıyla yeniden kurmak’ için yapılmış olduğudur (Esaslar, 1960: 10). DP iktidarı eleştirilirken en büyük ve en açık tepki Başbakan Adnan Menderes’e yöneltilmiştir.

DP iktidarına yönelik en belirgin eleştirilerden biri de tek parti diktatörlüğü kurma yolunda olduğudur. Tahkikat Komisyonu’nu bu amacın en ileri noktalarından biri olarak değerlendiren Komite üyeleri, kardeşin kardeşe kırdırıldığı bir ortamdan çıkmak için Atatürk gençliğinin 27 Mayıs hareketini başlattığını hatta ilkokul öğrencilerinin “hürriyet davasına sarılarak” askeri göreve davet ettiğini de ifade etmişlerdir. Binbaşı Fazıl Akkoyunlu’nun konuşmasına yansıyan bu düşünce, “milletin beklediği inkılap” sözüyle açıklığa kavuşturulmuştur (Milliyet, 23 Eylül 1960). Üyelerin bu konuşmaları dikkate alındığında inkılabın gerekçelendirilmesi gayreti taşıdıkları görülmektedir. 27 Mayıs’ın yapılış nedeni, DP iktidarının anayasayı çiğneyerek gayri meşru duruma düştüğü iddiasıdır. Zaten Ekim ayı ortasında başlayacak Yassıda sürecinde, anayasayı ihlal davası da yer alacaktır.

DP’lilerin Yargılanması: “Cezalar İnfaz Edilecektir”

27 Mayıs darbesi sonrası ülkenin kontrolü MBK’ya geçmiştir. Siyasal partilerin faaliyetlerine son verilmiş, Meclis fesih edilmiş, basın kontrol altına alınmıştır. Bu ve benzeri müdahalelerle MBK iktidarının güçlenmesi amaçlanmıştır. Ancak Anadolu köylerinde DP taraftarlarınca başlatılan ve askeri idareyi hedef alan propaganda faaliyetleri etkili olmuştur. MBK üyeleri geziler sırasında en çok Adnan Menderes’i hedef almışlardır. DP propagandacıları ise adeta bu olumsuzluğu boşa çıkarmak için Menderes’i yücelten hikâyelere başvurmuşlardır. Örneğin Menderes’in, Yassıda’dan çıkarak beyaz atı ile Eyüp Sultan’a geldiği ve buradan bir seccadeye binerek, kırk camide namaz kılıp, Ankara’ya giderek MBK’ya akıl verdiği anlatılmıştır (Ulay, 1968:191).

Menderes’i insanüstü bir varlık konumuna çıkararak ve ciddi biçimde yaygınlaştığı anlaşılan bu anlatının yanında yine aynı amaca hizmet edeceği düşünülen bir iddia

da gündemi epeyce meşgul etmiştir. Bu iddia, DP'lilerin yargılandığı davalardan çıkacak sonuçların uygulanamayacağı şeklinde dillendirilmiştir. Gezi sırasında konu, Komite üyelerinin de konuşmalarına yansımıştır. Orhan Erkanlı adalete inandıklarını, mahkemenin vereceği kararın aynen uygulanacağını, cezaların infazından hiç kimsenin şüphesi olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Kurmay Binbaşı Şefik Soyuyüce ise kimsenin affedilmeyeceğini, idam edilmesi gerekenlerin de infazlarının gerçekleşeceğini belirtmiştir (Öncü, 22-23-26 Eylül 1960)

Komitenin Yassıada'daki yargıçları etkilemeye çalıştığı iddialarına karşılık olarak ise Numan Esin, Yassıada'dakileri kendilerinin değil, adaletin cezalandıracağını, askerlerin kimsenin "zindancısı" ve "celladı" olmadığını ifade etmiştir (Vatan, 25 Eylül 1960). Üyelerin 'idam kararı' hakkında bu kadar erken yorum yapabilmesi oldukça ilginçtir. Yargılamalar için hazırlıklar daha önce yapılmış olsa bile, davaların başlangıcı 14 Ekim'dir. Bu yorumlar söylentiler üzerine yapılmış olmasına rağmen, aynı zamanda yargılamalar sonucunda ortaya çıkacak olası idam kararlarına halkı alıştırmaya çabasının ürünü olarak da değerlendirilebilir.

Demokles'in Kılıcı Sallanıyor: "İkinci Defa İhtilal Yapmaya Lüzum Kalmasın"

Sivil yönetimin bir darbeye son bulması, siyasal hayat üzerine adeta bir kâbus gibi çökmüştür. 27 Mayıs darbesi, askerin müdahalesinin akıldan çıkarılmamasını ve siyasal hayat üzerinde belirleyici olma vasfını her daim hatırlatacak bir mahiyete bürünmüştür. Ama aynı zamanda askeri yönetimin geçici olması gerektiği ve iktidarın bir an önce sivillere bırakılması fikrinin de öncüsü olduğu yönündeki kanaatlerin oluşmasını sağlamıştır (Eroğul, 2013: 205).

Yüzbaşı Rıfat Baykal güçlü bir gelecek hazırlamak istediklerini, vatandaşların seçimlerde oylarını düşünerek vermelerini istemiş ve ardından da aksi durumda ne olacağını "ikinci defa ihtilal yapmaya lüzum kalmasın" sözleriyle belirtmiştir (Milliyet, 25 Eylül 1960). İrfan Solmazer Aydın'da her vatandaşın "boynuna 9-10 bin liralık borç halkası takıldığını", Komite olarak sadece Anayasa'yı hazırlayıp, seçim yaptıktan sonra çekildiklerinde "ip çeken cellattan ve gardiyandan" farklarının kalmayacağını, amaçlarının sadece DP'lileri cezalandırmak değil, "vatan işlerini" halletmek olduğunu söylemiştir (Akşam, 23 Eylül 1960). Ülke bütünlüğünü zedeleyecek şekilde vatandaşlar arasına nifak sokanların "başlarının insaf edilmeden kesileceğini" ekleyen Solmazer, "27 Mayıs ihtilali"nin bitmediğini de vurgulamıştır (Akşam, 25 Eylül 1960).

Muzaffer Özdağ, DP'li iktidar mensuplarını ilk günden "kurşuna dizebileceklerini", fakat bunu Türk halkına ve kendilerine yakıştıramadıklarını ve onları adalete teslim ettiklerini vurgulamış ve "başka yerlerde ihtilal barut ve kanla olur. Bizde ihtilal alkış ve çiçekle oldu" demiştir (Akşam, 24-25 Eylül 1960).

Kurmay Albay Haydar Tunçkanat ve Rıfat Baykal bu konu hakkında en sert ve tartışılan çıkışları yapmışlardır. İktidara gelecek partilerin, DP'nin yaptığı hataları tekrarlamaları halinde "kendileri için mutlaka ikinci bir Yassıada bulunacaktır" yorumu, ertesi gün tüm gazetelerde tartışılmış ve MBK sözcülerinden Kurmay Albay Mucip Ataklı'ya sorulmuştur. Ataklı ise Komite üyelerinin gezilerde bağlı kalacakları broşürde yer almayan bu yorum için "ikinci Yassıada sözü sürç-i lisandır" demiştir (Vatan, 28 Eylül 1960).

Bahsi geçen yorumlar üzerinde bir değerlendirme yapıldığında, Komite üyelerinin vermek istedikleri mesaj oldukça açıktır. Kullandıkları tehditkâr dil, Komitenin meşruiyet arayışının dışına çıkması olarak yorumlanabilir. ‘Zora ve şiddete dayanmama’ prensibinin altının çizilmesi, aslında 27 Mayıs “inkılabı”nın hukuki meşruiyet zemininin kurulmasında yardımcı olurken bu tarz söylemler bu prensibin zedelenmesine ve MBK sözcüsünün bu üslubu tasvip etmediğini açıklamasına sebep olmuştur. Konuşma üslubu oldukça sert olan üyeler Komite içinde seçimlerin yapılmasını erken bulan ve daha uzun süre iktidarda kalmayı isteyen gruptandır. Bu söylemler, MBK içindeki “çarpişan cereyanlar”ın daha da hızlanmasına sebep olacaktır (Karavelioğlu, 2007: 94). Özellikle iktidarda daha uzun süre kalmayı hedefleyen grubun lideri konumundaki Başbakanlık Müsteşarı Albay Alparslan Türkeş’in görevden alınması Komitedeki güç dengesinin bozulmasına ve 13 Kasım’da yapılacak tasfiye sürecinin hızlanmasına yol açmıştır.

MBK İktidarının Niteliği: Kalıcı mı, Geçici mi?

Komite içinde en çok tartışılan konu, iktidarda kalma süresinin ne olacağına dairdir. MBK içinden, ismi literatüre 14’ler olarak giren grubun çıkmasının arkasındaki neden de budur.³ Bu tartışmanın, darbenin yapıldığı andan itibaren var olduğu bilinmektedir. En azından darbe üzerinden henüz üç ay geçmişken konunun gündeme gelmesi, ciddi bir sorun olacağı izlenimi vermiştir. Öyle ki Kurmay Binbaşı Münir Köseoğlu, iktidarın 1961 yılının sonbaharında seçimlerle belirlenecek sivil idareye devredileceğini ve bu yolda bütün Komite üyelerinin ant içtiğini hatırlatma ihtiyacı hissetmiştir (Cumhuriyet, 22 Eylül 1960).

Orhan Erkanlı 27 Mayıs ‘inkılap hareketi’ nin bir parti hesabına yapılmadığını, 1961 sonbaharında normal seçimlerle iktidarın devredileceğini, inkılabın tarafsız olduğunu ne bir partinin teşviki ile ne de bir partiye karşı yapıldığını belirtmiştir (Öncü, 22 Eylül 1960). Erkanlı’nın vurgulamak istediği nokta, -seçimlerin sonucunda iktidarın CHP’ye verileceğine dair iddialar hatırlanacak olursa- MBK’nın CHP ile arasına koymak istediği mesafeye de işaret etmektedir.

Komitenin ne kadar süre iktidarda kalacağı sorusu, herkesin cevabını merak ettiği ve verilen beyanatlarla yer yer endişe kaynağı halini alan bir durumdur. Özellikle MBK’nın geçiciliği, seçimlerin tarihi ve ikinci bir ihtilale dair konuşulanlar zaman zaman Komite üyeleri arasında ortaya çıkan gerilimi göstermesi açısından önemlidir. Bazı üyeler yönetimin geçiciliğini her fırsatta vurgulamalarına karşın bazıları ise uzun süreli ekonomik, siyasal, kültürel hedefler ortaya koyarak aynı görüşte olmadıklarını vurgulamaya çalışmışlardır. Komite içindeki ayrım verilen demeçlerle basına da yansımıştır. Çatışmanın üyelerin birbirine direkt mesaj verme noktasına geldiğini vurgulayan Ulay’ı (Ulay: 166), Karavelioğlu da desteklemektedir. Geziler devam ederken, geziye katılmayan ılımlı gruptan Sezai Okan’ın “Kurucu Meclis en kısa sürede kurulacak” beyanına, Özdağ’ın Adana’dan “Kurucu Meclis biziz” cevabını vermesi tartışmayı alevlendirmiştir (Karavelioğlu, 94). Kurucu Meclis’in parlamenter hayatın başlamasını sağlayacak en önemli hamle olduğu düşünüldüğünde radikallerin buna karşı

³ Bu on dört üye şunlardır: Alparslan Türkeş, Orhan Erkanlı, Numan Esin, Orhan Kabibay, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Ahmet Er, Rifat Baykal, Fazıl Akkoyunlu, Münir Köseoğlu, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer, Şefik Soyuyüce, Dündar Taşer.

çıkması anlamlı olmuştur. Esin anılarında, Türkeş'in görevinden alınması üzerine "yeni bir ihtilalin öncüsü bizler olacağız" sözlerini bilinçli bir şekilde, Türkeş'i tasfiye edenlere yani kendilerine muhalif olan komitecilere bir mesaj kaygısıyla söylediğini belirtmiştir (Esin, 2005: 57). Gezinin ikinci günü Türkeş'in başbakanlık müsteşarlığı görevinden alınması, Esin ve Özdağ'ın daha büyük bir tasfiye endişesiyle gezileri tamamlamadan Ankara'ya dönmelerine sebep olmuştur.

Komite'nin Ekonomi Görüşü: "İstikrar İçinde Gelişme"

DP iktidarının ilk yıllarında iktisadi yaşam belirgin bir ilerleme kat etmiştir. Dış yardımlara iklim koşullarının elverişliliği eklenince ülkede bolluk oluşmuş, iktisadi yaşam öncesine kıyaslanmayacak düzeyde canlanmıştır. Ancak bu iyi ortam, 1950'lerin ortalarından itibaren bozulmaya başlamış, DP iktidarının politik tavrında meydana gelen değişimin ana nedenlerinden biri haline gelmiştir. Muhalefetin de en çok eleştirdiği konuların başında gelen iktisadi durum, darbe sonrası iktidara gelen askerlerin gündeminde yer edinmiş, konuya dönük rahatsızlık sekiz günlük yurt gezisinde de muhtelif şekillerde ifade edilmiştir.

MBK üyeleri nasıl bir ekonomi devraldıklarını anlatmaya çalışmışlardır. Örneğin Orhan Erkanlı'nın "27 Mayıs'ta mali durum o kadar kötü idi ki, şaşırıp kalmış hatta keşke şu adamlar memur maaşlarını verseydi de ihtilali ondan sonra yapsaydık diye düşünmüştük" sözleri dikkat çekici olmuştur (Erkanlı, 1973: 35). İrfan Solmazer, devleti "islah etmek değil, yeniden kurmak" istediklerini vurgulamıştır. Fakat özellikle bir grubun MBK tarafından alınan ekonomik istikrarı düzenleyen tedbirleri uygulamak istemediği ve ülkeyi enflasyona sürüklediğini, DP iktidarının bıraktığı 14 milyar dolarlık borcun ödemesinin, 2008 yılına kadar süreceğini söylemiştir (Vatan, 22 Eylül 1960). Şefik Soyuyüce ise, milyonlar kazanan toprak sahibi ile üç yüz lira maaş alan memurun bir tutulamayacağını, ilk olarak başarmak istediklerinin 'vergi adaletini sağlamak' olduğunu söylemiştir (1 Nolu Broşür, 1960: 47).

CHP, DP iktidarını dengesiz bir iktisadi kalkınma politikası uyguladığı gerekçesiyle ciddi şekilde eleştirmiştir. Ülkede olduğu iddia edilen sınıf farklılıklarının kaynağında söz konusu politikaların olduğu iddia edilmiştir. Milyonerlerin 'cadillac'lara binerken, vatandaşların otobüs kuyruklarında beklediği ileri sürülmüş, genel anlamda DP döneminde varlık bulan bir 'zengin' tipine tepki duyulmuştur (Karpat, 2010: 484). Zenginlere duyulan bu tepki, MBK üyelerinin demeçlerinde de görülebilir. Bazı zenginlerin ekonomik istikrar tedbirlerini destelemediklerini bu yüzden de piyasadaki bunalımın devam ettiğini belirten Erkanlı "bu mütegalibelerin elleri kırılacaktır. Kendilerine bir defa daha sesleniyoruz. Keselerini açsınlar. İktisadiyatımızı baltalamaktan vazgeçsinler" sözleriyle ciddi tepki göstermiştir (Hürriyet, 23 Eylül 1960).

En Tartışmalı Konu: Din

Türk siyasal yaşamını en çok meşgul eden konuların başında din gelmektedir. Çoğu kez gereksiz tartışmaların içine hapsedilen laiklik, irtica, ilerencilik veya gericilik benzeri kavramlarla kimi zaman toplumun hassasiyetleri üzerinden politik avantajlar devşirilmiş kimi zaman da konu bağlamı dışına çıkarılmış ve anlamsızlaştırılmıştır. Türk toplumunun

hassasiyetle üzerinde durduğu din konusunun, MBK gündemine gelmemesi mümkün değildi. İktidara el konulduktan sonra yayımlanan bildirimlerde mesele ele alınmış, toplumun konu hakkında endişe duymaması için demeçler verilmiştir. Benzer şekilde konu, MBK üyelerince gerçekleştirilen yurt gezilerinde de ele alınmıştır.

Askerlerin DP iktidarına dönük en temel eleştirilerinden biri, dini siyasete alet ettiği iddiasıdır. Nurculuk başta olmak üzere cemaat ve farklı tarikatların ön plana çıkıp güçlenmesinin sebebi olarak DP'nin "gericiliğe" zemin hazırlayan politikaları görülmüştür. Oltu'da bir köylünün din meselesinde ne düşündüğünü sorması üzerine Vehbi Ersü "hurafeye, geriliğe kaçmadan herkes ibadetinde serbesttir" cevabı vermiştir. Rıfat Baykal ise "herkes dininde hürdür. İsteddiği zaman istediği şekilde ve istediği dilde ibadet yapar. Yalnız dinin hükümet işlerine müdahaleye hakkı yoktur. Din asla siyasete alet edilemez" şeklinde cevap vermiş böylece halkın din konusundaki hassasiyetini de göz önünde bulundurarak, laiklik ilkesine vurgu yapmıştır (Milliyet, 22 Eylül 1960).

Tek Parti Dönemi'nde uygulanan katı laiklik uygulamaları, DP döneminde kaldırılmış, Ezan Arapça okunmuştur. Askerler iktidara geldiğinde halk arasında en çok bahsi geçen konu DP öncesi uygulamalara dönülüp dönülmeyeceği olmuştur. MBK, toplumun geniş bir kesiminin desteğini alan bu uygulamayı değiştirmemiş, Ezan, Arapça okunmaya devam etmiştir. Yine buna benzer bir uygulama da radyoda mevlit okutulması konusu olmuştur. DP döneminde kaldırılan radyoda dini program yapma yasağı, MBK döneminde de değiştirilmemiş ve radyoda mevlit okutulması kararı verilmiştir. Hz. Muhammed'in doğum günü, Kadir gecesi ve Miraç gecesi olmak üzere yılda üç kez radyodan mevlit yayını yapılması ve cuma akşamları da 15 dakikayı geçmeyen Kur'an okutulması kararlaştırılmıştır. Bu kararın yankıları gezide de devam etmiştir. Bayburt'ta kendilerine yönelik eleştirileri cevaplayan Ahmet Yıldız "Bize laik bir devletin radyosundan Kur'an okutuyorsunuz dediler. Biz binlerce insanın isteğiyle radyoda Müzeyyen Senar'ı dinletiyoruz. Milyonlarca insanın Cuma sabahı Kur'an dinleme isteğini niçin yerine getirmeyelim?" sözleriyle cevaplamıştır (Öncü, 23 Eylül 1960).

Şefik Soyuyüce de partilere hizmet eden din adamına ihtiyaç olmadığını, eski iktidar mensuplarının artık camilerde parti propagandası yapamadıkları için askerlere 'dinsiz' dediklerini, Komite olarak amaçlarının siyasetle alakası olmayan "yüksek seviyeli ve hakiki" din adamları yetiştirmek olduğunu belirtmiştir (Milliyet, 25-28 Eylül 1960). Numan Esin, 'subayların dinsiz' olduğu söylentilerinin asılsız olduğunu ifade etmiştir.

Kırkağaç'a gidilirken, yol üzerinde uğradıkları Bakır köyünde kadınların hepsinin çarşafı olduğunu gören Albay Tunçkanat köy imamı ile görüşmek istemiş, toplantıya gelmeyerek camiye namaz kılmaya gittiğini öğrenince "Müslümanlıkta kaza namazı diye bir şey vardır. Köyün imamı Komite üyelerini dinledikten sonra gidip namaz kılabilirdi" diye sitemde bulunmuştur. Binbaşı Baykal da "zaman sana uymazsa sen zamana uy diye bir söz vardır, artık el birliği ile şu çarşaf işine son verelim. Diğer şehirlerde mantolarla çarşaf değiştiriliyor. İnşallah bir dahaki gelişimizde sizleri çarşafı görmeyiz" demiştir (Öncü, 26 Eylül 1960).

Köylere Kalkındırma Planı: "Köylere Ulaşılabilecek"

Köylere dönük ilgi, Cumhuriyet tarihinin en azından ilk elli-altmış yılı için çok belirgin bir hal almıştır. Kentleşmenin yavaş olması ve iktisadi politikaların yönü, uzun

bir süre kırsal alan nüfusunun dikkate değer düzeyde olmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda köyler hem politik olarak ulaşılması gerekli alanlar hem de ülkede olan bitenden haber edilebilmesi için daha çok çaba gösterilmesi gereken coğrafi birimler olmuştur.

27 Mayıs sonrası Komite, Ankara'da bir gazete toplama ve dağıtma merkezi kurmuştur. Böylece gazetelere ulaşma konusunda sıkıntı yaşayan köylülerin konu hakkındaki şikâyetlerinin giderilmesine çalışılmıştır. Gazete toplama kutularının yanı sıra askeri uçaklarla köylere, özellikle Doğu ve Güneydoğu'ya paketler halinde gazeteler atılmıştır. Bu uygulamanın temel amacı köylülerin şehirde yaşanan olaylardan haberdar olmasını sağlamaktır. Yurt gezilerinde Vehbi Ersü ile bir köylü yurttaş arasında geçen diyalog aslında bu uygulamanın ne kadar haklı olduğunu da gözler önüne sermiştir. Ersü sohbet sırasında ihtiyar bir köylüye "Baba memlekette ne oldu?" diye sormuş, köylü, "Vallahi ne bileyim beyim, paşa değişti" cevabını vermiştir (Hürriyet, 24 Eylül 1960).

Bu dönemde Anadolu'nun köylerinde sıkça rastlanan MBK karşıtı propagandalar, askerlerin bu konular üzerinde durmasını gerektirmiştir. Köylülerin mallarının para etmeyeceği ve alıcı bulamayacağı, milletvekili seçme haklarının ellerinden alınacağı ve seçimlere katılmalarına izin verilmeyeceği yönünde ortaya atılan iddialar MBK üyeleri tarafından yalanlanmıştır. Bilgiye uzak köylerin ve okuma-yazma oranı oldukça kısıtlı köylülerin bu duruma itibar etmemesi için önemli olanın eğitimin yaygınlaştırılması olduğu açıkça görülmüştür. Radyonun yaygınlaştırılmaya çalışılması, kitap ve gazeteler aracılığıyla halka/köylülere ulaşılması yöntemi aslında yeni bir düşünce değildir. Tek Parti Dönemi'nde de benzer uygulamalar yapılmıştır.

Seferberlikle Çözülecek Dava: Eğitim

1960 yılında Türkiye'de 35.000 köy olduğu bilinmektedir. Bunların 17.000'inde okul bulunmaktaydı. Okulun olduğu köylerdeki en büyük sorun öğretmensizlikti. Komite üyeleri her gittikleri yerde bilhassa öğretmenlerin dertlerini dinlemiştir. Bu düşünce çerçevesinde hareket eden MBK, yedek subayları öğretmen olarak görevlendirme yoluna gitmiştir. 17.000 yedek subayın dört aylık bir okul eğitimi sonrasında 16 ay öğretmenlik yapması kararlaştırılmıştır (Öncü, 22 Eylül 1960).

Komite, tüm ülkede bir 'kültür kalkınması' hedefiyle, 'seyyar öğretmenler, seyyar eğitim' anlayışını uygulamaya koymuştur. Seyyar öğretmenlerin görevi, Doğu Anadolu'da köyleri gezmek, her köyde bir hafta kalarak, köylüleri çeşitli konularda (eğitim, sağlık, ziraat ve hayvancılık) aydınlatmak olarak belirlenmiştir (Ulay: 190). Öğretmene verilen önem Sami Küçük'ün "10 yıl sonra, tekrar bir ihtilal yapmak istemiyorsak, tekrar bir Yassıda kurmak istemiyorsak, öğretmenin iyi yetişmesi gerekir" sözlerine yansımıştır (Cumhuriyet, 24 Eylül 1960).

Dönemin en temel iletişim aracı radyodur. MBK, eğitimin yaygınlaşması için bölge radyolarını faaliyete geçirmeye karar vermiştir. Bu süreçte küçük radyolar imal edilip, bütün köylere ucuz fiyatla ve taksitle verilmesi kararlaştırılmıştır. Radyo yayınlarının ve radyo alıcılarının halk kitlelerine ulaşımı konusunda verilen çaba aslında propagandaya verilen önemi de göstermektedir. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı film merkezleri de bu hizmet için teşkilatlandırılmış, köylünün fikri gelişmesi yönünde seyyar film ekipleri, göze ve kulağa hitap eden öğretici filmlerin köylüler tarafından izlenmesi sağlanmıştır.

Diyarbakır’da konuşan Mehmet Özgüneş bu bilgileri verdikten sonra yörenin iş adamlarını eğitim seferberliğine mali yardımda bulunmaya davet etmiştir (Akşam, 24 Eylül 1960).

Toprak Reformu ve Şeyh-Ağa Sorunu

MBK ekonomik ve sosyal reformlar konusunda bir hayli atak davranmıştır. 1960 yılının yaz aylarında Doğu’da yaşayan 55 ağa ve şeyh, Komite tarafından sürgün edilmiştir. Bu uygulama ile yapılmak istenen, toprak reformu ile oldukça yakından ilişkilidir. Gezilerde en çok konuşulan konu toprak reformu meselesidir ve özellikle Doğu illerinde çokça üzerinde durulmuştur. Erzurum’a giden Vehbi Ersü’yü vatandaşlar “bizi ağaların, şeyhlerin elinden kurtardınız” diye karşılamıştır. Vatandaşlara konuşmaları için tek tek mikrofon uzatılan sohbette, Vehbi Ersü’nün, ağa ve şeyh devrinin yok edilmesini amaçladıklarını ve toprağın çalışan köylünün malı olacağını belirttiği konuşması büyük alkış almıştır (Milliyet, 25 Eylül 1960).

Komitenin çözüme kavuşması gerektiğini düşündüğü en temel toplumsal davaların başında ‘toprak reformu’ gelmektedir. Bu dönemde sıkça konuşulmasına rağmen, toprak reformu meselesi yeni gündeme gelmiş bir mevzu değildir. Tek Parti Dönemi’nde, 1945’te, ‘Çiftçiyi Topraklandırma Yasası’ olarak Meclise getirilmiş, bu yasa siyasi anlamda devletçilik uygulamalarını derinden etkilemiş ve DP’nin doğmasına sebep olan olaylardan biri olmuştur. Reformun temel amacı devletin, toprağın verimli olarak işletilmesinin gerçekleştirilmesi noktasında topraksız ya da yeterli toprağı olmayan çiftçiye imkân sağlamaktır (Çavdar, 2000: 113).

Aslında Türk köylüsü ve çiftçisi için yapılacağı söylenen toprak reformunun içeriği konusunda var olan belirsizlik, bu konunun Gezi’nin ana gündem maddesi haline gelmesine sebebiyet vermiş ve muhataplarına en çok bu konuda soru da yöneltilmiştir. Zaman zaman sorular, reformun “sosyalist” ideolojik bir yönünün olabileceği kaygısıyla cevap bulmuştur. Örneğin çiftçilerin kooperatifler halinde birleşmesinin mümkün olup olamayacağını sorulması üzerine Haydar Tunçkanat şöyle bir cevap vermiştir: “Toprak reformunun muhtelif ideolojilere göre tatbik şekilleri başka başkadır. Çiftçilerin kooperatifler halinde toplanması diye bir şey yoktur. Bizim gayemiz veraset dolayısıyla parçalanarak verimsiz hale gelen araziyi ıslah ve bazı yerlerde de topraksız köylüyü toprak sahibi kılmaktır” (Akşam, 24 Eylül 1960).

Sonuç

Cumhuriyetin çok partili siyasal yaşama geçiş gayesi, 1946’da gerçekleşmiştir. Bu başlangıcın, demokrasi olarak adlandırılması mümkün değildir. En iyimser değerlendirmeye atılan bu adım, demokrasiye geçişin başlangıcı olarak düşünülebilir. 1950’lere geldiğinde demokratik prensiplerin daha çok konuşulduğu ve uygulandığı bir devreye girildiği de açıktır. Nihayet 27 Mayıs darbesinin gerçekleştiği tarihte Türk demokrasisi küçümsenmeyecek bir yol kat etmişti. Darbe, birçok eksikliği bulunan demokratik yaşamı kesintiye uğratmıştır. Asıl problem, bu kesintinin nasıl açıklanacağına dair sorular üzerinde dönmüştür. Seçimle iktidara gelmiş fakat yaptığı uygulamalarla demokratik yaşamı işleyemez hale getirdiği ve meşruiyetini kaybettiği eleştirilerine maruz

kalan DP'nin iktidardan uzaklaşmasının demokratik olmayan bir yöntemle gerçekleşmiş olmasının demokrasi terminolojisi içinden açıklanabilir bir yönü bulunmamaktadır. Darbe yapıldıktan sonra girişilen meşruiyet arayışlarının bu açıdan ilgi çekici olduğu da söylenmelidir. Nitekim demokrasiye indirilen darbe için meşruiyet aranırken en çok kullanılan yöntemler, halka ulaşmak amacıyla olanlardır. Demokratik siyasal yaşamı keskin biçimde ortadan kaldıran darbenin meşruiyeti için demokrasinin öznesi olarak kabul edilen halka başvurma yöntemini açıklayacak yaklaşımların ironik olmaması neredeyse imkânsızdır.

MBK'nın eylem ve politikalarına hukuki-siyasi meşruiyet kazandırma girişimi olarak da okunabilecek olan yurt gezileri, inkılabın temel dayanaklarının kamuoyuna aktarılmasında etkili bir yol olarak düşünülmüştür. Askerler, gezi boyunca inkılabın 'şiddet' içermediğinin, basit bir darbe olmadığını, "suçluları kurşuna dizebilecekleri" güçleri olmasına rağmen bunu yapmadıklarının altını sık sık çizmiştir. 27 Mayıs'ın ayırt edici özelliği olarak vurgulanan 'zora ve şiddete dayanmama', 'inkılabın' hukuki meşruiyet zemininin kurulmasında yardımcı olmuştur. Sürekli vurgulanan bir diğer konu 'inkılabın' gerekliliği olmuştur. "Kardeş kavgasına meydan vermemek ve demokrasiyi içine düştüğü buhrandan kurtarmak" gereği olarak girişilen 'inkılap hareketi' meşruluğunu bu 'haklılık' üzerine kurmuştur. 27 Mayıs'ın haklılığı, "ihtilal hiçbir zümre için yapılmamıştır" sözü ile Komitenin -asında CHP ile arasına bir mesafe koymayı hedefleyerek- toplumdaki her kesimin temsilcisi olduğunun ispatı olarak vurgulanmıştır. Vatandaşlara her toplantı sonrası mikrofon verilmiş ve soruları alınmıştır. Geziler boyunca DP'li yöneticiler hakkında 'sakıt, kuyruk, düşük' gibi küçük düşürücü unvanlar kullanılmıştır. Halk ile ordu birlikteliğine vurgu yapılmış, 27 Mayıs'ın muhalefeti korumak için yapılan bir hareket olmadığı üzerinde durulmuştur. CHP ve partinin lideri İsmet İnönü ismi oldukça sınırlı sayıda kullanılmıştır. 27 Mayıs'ın meşruiyetini kaybeden bir iktidara karşı 'demokrasi ve hürriyet getiren bir inkılap' olduğu gerçeği ve DP iktidarının ülkeyi sürüklediği ekonomik başarısızlık vurgulanmıştır.

Komitenin düzenlediği geziler görünen ve perde arkasında kalan sonuçlarıyla iki farklı şekilde yorumlanabilir. Gezilerin planlanma aşaması, kulislerde uzun süreden beri dillendirilen ve Komite içinde olduğu iddia edilen görüş ayrılıklarının gölgesinde başlamıştır. Siyasal hayatı hızlı bir şekilde sivillere bırakmak isteyen bir kesime karşılık iktidarda daha uzun süre kalmak ve bir parti şeklinde örgütlenmek isteyen kesim arasında var olan çatışmanın en şiddetlendiği yer, "yurt gezileri" olmuştur. Geziler, söz konusu ikiliğin kamuoyunca bilinmesine sebep olmuş ve Komite üyeleri arasında karşılıklı güvenin sarsıldığını göstermiştir.

Gezilerin devam ettiği sekiz gün boyunca üyelerin farklı görüşte oldukları görülmüştür. Bazı üyeler reformlardan bahsederken, bazıları Kurucu Meclis'in gereksiz olduğunu, bazıları ise CHP ile DP'nin nazarlarında aynı olduğunu, politikacılara güven duymadıklarını belirtmiştir. Oysaki gezinin başlangıcında üyelere konuşacakları konuları ve verecekleri cevapları da içeren bir broşür verilmiştir. Özellikle Komite içinde iktidarda daha uzun süre kalmayı planlayan kesimin lideri konumundaki Alparslan Türkeş'in geziler sürerken Başbakanlık Müsteşarlığı görevinden alınmasıyla doruğa çıkan çatışma, üyelerden Muzaffer Özdağ ve Numan Esin'in konuşmalarında MBK'nın görüşlerinin

dışında görüş beyan etmelerine ve eleştirilerine yol açmıştır. Türkeş'in görevden alınması Komite içindeki güç dengesini bozmuştur. Geziler 13 Kasım'da Komite'nin 14 üyesinin tasfiye sürecinin son basamağını oluşturması anlamında oldukça önemlidir.

MBK üyeleri özellikle DP seçmeninin yoğun olduğu bölgelerde, mahkemeden çıkacak sonuçlar ve muhtemel idamlardan bahsetmiş, bu kararların uygulanacağını altını çizmiş, '27 Mayıs inkılabını' koruma adına gerekirse 'kan akıtmaya' kararlı olduklarını belirten oldukça 'tehditkâr' bir üslup kullanmıştır. Aslında bu tarz bir üslubun arka planında, mahkemeden çıkacak muhtemel idam kararlarına karşı kamuoyunu hazırlama düşüncesi söz konusudur. Bu durum birkaç ay sonra Komite içinde 14'ler olarak anılacak bir tasfiye işlemine de ivme kazandıracak ve artık dönüşü olmayan bir süreci de başlatacaktır.

Gezilerin sonunda, katılan üyelerden izlenimlerine dair bir "gezi raporu" hazırlamaları istenmiş ve bu raporların kurulacak karma komisyonda düzenlenip, ilgili bakanlıklara gönderilmesi kararlaştırılmıştır (MBK Genel Kurul Tutanakları, 29 Eylül 1960). Gezi raporları ve karma komisyona dair Meclis tutanaklarında bir bilgiye rastlanmamıştır. Fakat Erkanlı anılarında geziye katılan üyelerin raporlarını Genel Sekreterliğe sunduklarını yazmıştır. Gezilerin tamamlanmasıyla üyeler düzenledikleri basın toplantılarıyla gözlemlerini açıklamıştır. Gazetelere yansıyan bu "resmi" yorumlar dışında Erkanlı anılarında, halkla temas ederek, gerçek durumu ve ihtiyaçları, arzuları yerinde tespit etmek için çıktıkları gezilerin sonucunda halkın iktidarları nasıl gördüğünü ve iktidardan neler beklediğini, sanıldığı kadar politikayla haşır neşir olmadığını ve parti kadrolarını oluşturan bir azınlığın dışında kalan çok büyük bir çoğunluğun iktidarın mahiyeti, şekli üzerinde durmadığını anladıklarını belirtmiştir. Halkın, kendilerinden oy isteyen değil de gerçekten onları dinleyen ve söz hakkı tanıyanlara kucak açtığını ve gerçek dertlerini anlattığını ifade etmiştir. Köylünün kredi borcunun akıbeti, yeni kredi talebi, köye su ve elektrik sağlanması, yol ve fabrika talebi, temel ihtiyaç maddelerinin ucuzlaması, yetiştirdiği ürünün devlet tarafından alınıp alınmayacağı her bölgede en çok sorulan sorulardandı. Erkanlı kimsenin kendilerine "niçin geldiniz? Ne kadar kalacaksınız? Ne zaman gideceksiniz? Seçimler ne zaman yapılacak? Sizden sonra kim gelecek? Yassıada'dakiler ne olacak?" gibi gündemdeki soruları sormadığını da belirtmiştir. Ona göre, gelenekleri gereği askere saygı duyan köylü geçim derdindedir, ekonomik olarak sıkıntıları azaldığında ve idari baskı görmediğinde onun için "rejimin ismi, tipi, mahiyeti" çok önemli değildir (Erkanlı: 35-36)

Halkın desteğini arama gayretinin bir sonucu olarak düzenlenen Yurt Gezileri, "Millet, inkılabı benimsemiştir" tespitiyle noktalanmıştır (Milliyet, 29 Eylül 1960). Bu tespitin ne kadar doğru olduğu ise, 1961 Anayasası referandumu veya DP'nin devamı olduğu iddiasındaki partilerin 1961 tarihli milletvekili seçimlerinde elde ettikleri sonuçlarla irdelenmeye muhtaçtır.

Kaynaklar

- Aceral, S. (2007). Akide Şekeri Harekâtı, İstanbul: İğüs Yayınları.
- Ahmad, T. B. ve F. Ahmad (1976). Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Altuğ, K. (1976). 27 Mayıs'tan 12 Mart'a, İstanbul: Koza Yayınları.
- Arcayürek, C. (1984). Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar 1960-1965, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aydemir, Ş. S. (1976). İhtilalin Mantiği, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (2017). Menderesin Dramı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aytekin, E. (1967). İhtilal Çıkmazı, İstanbul: Dünya Matbaası.
- Baban, C. (1970). Politika Galerisi, İstanbul: Yükselen Matbaası.
- Bekata, H. O. (1960). Birinci Cumhuriyet Biterken, Ankara: Çığır Yayınları.
- Coicaud, J. M. (2002). Legitimacy and Politics, Cambridge: Cambridge University Press.
- Çavdar, T. (2000). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1950-1995. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çetin, H. (2003). "Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı". AÜSBF Dergisi, 58 (3), s. 61-88.
- Demirel, T. (2011). Türkiye'nin Uzun On Yılı: Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erkanlı, O. (1973). Anılar... Sorunlar... Sorumlular, İstanbul: Baha Matbaası.
- Er, A. (2012). 27 Mayıs'tan 12 Eylül'e Hatıralarım, Ankara: Biltek Yayınları.
- Erginer, H. S. (1960). İkinci Cumhuriyetin Eşiğinde, İstanbul: Aydın Güler Kitabevi.
- Eroğul, C. (1998). Demokrat Parti, 3.b, Ankara: İmge Kitabevi.
- Eroğul, C. (2013). "Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971", I. C. Schink ve E. A. Tonak (ed), Geçiş Sürecinde Türkiye, İstanbul: Belge Yayınları.
- Esin, N. (2005). Devrim ve Demokrasi, 2.b, İstanbul: Doğan Kitap.
- Esaslar (1960). İnkılap Hakkında Yapılacak Konuşmalar İçin, Ankara: MBK Yayınları.
- Giritli, İ. (1961). 27 Mayıs'tan İkinci Cumhuriyet'e, İstanbul: Gençlik Yayınları.
- Hale, W. (2014). Türkiye'de Ordu ve Siyaset. Ahmet Fethi (çev), İstanbul: Alfa Yayınları.

- Hekimoğlu, M. (1975). 27 Mayıs'ın Romanı, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- İpekçi A. ve Coşar, O. S. (1965). İhtilalin İçyüzü, İstanbul: Uygun Yayınevi.
- Kapani, M. (1998). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Karal, E. Z. (1960). 27 Mayıs İnkılâbının Sebepleri ve Oluşu, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Karavelioğlu, K. (2007). Bir Devrim İki Darbe, İstanbul: Gürer Yayınları.
- Karpat, K. (2010). Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayalı, K. (1994). Ordu ve Siyaset, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Küçük, S. (2008). Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Harekâtı, İstanbul: Mikado Yayınları.
- Lipset, S. M. (1964). Siyasal İnsan, Mete Tunçay (çev), Ankara: Türk Siyasi İlimler Yayınları.
- M. B. K. Genel Kurul Toplantısı. (20 Eylül 1960). Cilt 1, 13. Birleşim.
- M. B. K Genel Kurul Tutanakları. (29 Eylül 1960). Cilt 1, 14. Birleşim.
- Millî İnkılabı Yayma ve Tanıtma Komisyonu 1 Nolu Broşür (1960). 27 Mayıs 1960'ta ele alınan devlet idaresinin durumu, 27 Mayıs'tan itibaren yapılan plan ve yapılacak işler, Ankara: MBK Basımevi.
- Özdağ, Ü. (1997). Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali, İstanbul: Boyut Yayınları.
- Özkaya, Ş. (2005). Adım Adım 27 Mayıs, İstanbul: İleri Yayınları.
- Seyhan, D. (1966). Gölgedeki Adam, İstanbul: Hür Dağıtım.
- Stillman, P. G. (1974). "The Consept of Legitimacy", Polity, 7(1), pp. 32-56.
- Tanör, B. (1998). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tansel, S. (1960). 27 Mayıs İnkılâbını Hazırlayan Sebepler, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Toker, M. (2020). Yarı Silahlı Yarı Külahlı Bir Ara Rejim 1960-1961, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Tunçkanat, H. (1994). 27 Mayıs 1960 Devrimi, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Türkeş, A. (1975). Temel Görüşler, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ulay, S. (1968). Harbiye Silah Başına, İstanbul: Ar Matbaası.
- Weber, M. (2012). Ekonomi ve Toplum, L. Boyacı (çev), İstanbul: Yarın Yayınları.
- Weiker, W. F. (1967). 1960 Türk İhtilali, M. Ergin (çev), İstanbul: Cem Yayınevi.

Vergin, N. (2016). Siyasetin Sosyolojisi, 6.b, İstanbul: Doğan Kitap.

27 Mayıs'ın Hikayesi (1960). Ankara: MBK Yayınları.

Yıldız, A. (2001). İhtilalin İçinden, İstanbul: Alan Yayınları.

Yassıada Broşürü (1960). İstanbul: MBK İrtibat Bürosu.

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Öncü

Vatan

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.